

KISWAHILI NOTES

KIDATO CHA PILI

*An Updated Well-Organized Detailed Revision Notes for the
Current Form 2 Syllabus.*

SERIES 1

THIS IS A FREE SAMPLE OF THE
ORIGINAL NOTES

CONTACT US FOR FULL VERSION OF THE NOTES

Mr Isaboke 0746 222 000

MWALIMU CONSULTANCY

Copyright ©Mwalimu

All rights reserved. This book or any portion thereof may not be reproduced or used in any manner whatsoever without the express written permission of the publisher except for the use of brief quotations in a book review.

Printed in Kenya

00100

Nairobi

+254 746-222-000

mwalimuconsultancy@gmail.com

Mwalimu Consultancy Ltd.

UTANGULIZI

Katika somo hili la matamshi, tutashughulikia vitate na vitanza ndimi. Vitate ni maneno yanayotatiza kimatamshi. Utatanishi huu unatokana na;

- kukaribiana kimatamshi kwa sauti fulani. Mfano. posa –poza.
- Mtamkaji kuathiriwa na lugha ya kwanza au lugha nyingine; Mfano. mahali /mahari
-

Vitate

Vitanza ndimi

Sikiliza vitanza ndimi vifuatavyo kisha uvitamke.

Sitasitasita kusesitiza kuwa sita na sita si sita.

1. Vazi alilovua alivaa baada ya kulifua likamfaa sana.
2. Makoti Alikoti alipohukumiwa, alipiga magoti na kulivua koti kortini.
3. Juzijuzi mjuzi jasusi alikutana na mjusi akienda kumuona mchuuzi akichuuzwa mchuzi.

Himizo

Muundo ni sura au namna kitu kinavyoonekana kwa nje .

Soma mahojiano yafuatayo kati ya mwandishi wa habari na mwanariadha huku ukizingatia muundo wa mahojiano yenyewe.

Mwandishi: Hujambo dada?

Mwanariadha: Sijambo.

Mwandishi: Mimi ni Philip Okelo mwanahabari wa Shirika

Utangazaji la Mambo Leo. Ningependa

Utangazaji la Mambo Leo. Ningependaa

kukuhoji kuhusu kukuhoji kuhusu la ushindi

wako. Waeleze wasikilizaji majina yako.

Mwanariadha: Jina langu ni Janet Jelimo. Kwa jina la utani

naitwa Risasi.

Mwandishi: Kwa nini wanakuwa Risasi?

Mwanariadha: Kwa sababu ya kasi yangu katika mbio.

Mwandishi: Hongera kwa kushinda medali ya dhahabu katika michezo ya Olimpiki.

Mwanariadha: Asante!

Mwandishi: Je, mipango yako ya siku za usoni ni ipi?

Mwanariadha: Ningependa kupata medali nyingi zaidi za dhahabu na kuvunja rekodi nyingi zaidi kabla ya kustaafu.

Mwandishi: Mbali na riadha, unashiriki mambo yepi mengine?

Mwanariadha: Tayari nimejiunga na Chuo Kikuu cha Fujihama ili kujiendeleza kielimu.

Mwandishi: Unasomea nini?

Mwanariadha: Nasomea Uhandisi wa Tarakalishi.

Mwandishi: Una ujumbe gani kwa vijana?

Mwanariadha: Ningependa kuwahimiza vijana wajitolee na kukuza vipawa vyao. Kila mtu amebarikiwa na kipawa fulani. Lakini watu wengi hupuuza vipawa vyao na kukosa kuvikuza. Ni muhimu vijana kujipa muda na kutambua vipawa walivyo navyo. Baada ya kuvitambua, wapaswa kujitolea na kutia bidii ili waweze kunufaika kutokana na vipawa hivyo.

mu wa nyimbo hutokana na ujumbe uliomo katika wimbo wenyewe.

Endelea kufanya utafiti zaidi kuhusu nyimbo.

Ni nyimbo ambazo huimbwa na mlezi wa mtoto kwa sauti nyororo na mahadhi taratibu ili kumtuliza mtoto, kumwongoa au kumfanya alale.

Sarufi ya lugha huwa uwanja mpana ambao unashirikisha mada kama vile aina za maneno katika lugha na matumizi yake kisahihi na kimaana kwa kufuata utaratibu uliokubalika na wanajamii wa lugha husika. Hali kadhalika, huhusisha uakifishaji.

Somo hili linahusisha ufundishaji wa kila aina ya maneno katika lugha na matumizi ya maneno hayo kisahihi, kimaana na kisarufi. Somo hili litakuwezesha kukuza kiwango chako cha msamiati na matumizi ya istilahi mbalimbali.

Sarufi na matumizi ya lugha hushirikisha shughuli za kimawasiliano na kimaingiliano kwa sababu mbalimbali katika miktadha tofauti tofauti na mazingira halisi. Ufunzaji na ujifunzaji wa _____

sarufi na matumizi ya lugha humpa mwanafunzi nyenzo za kuwasiliana kikamilifu.

Mwandishi: Asante kwa kutembelea Idhaa hii. Vijana wamepata kujifunza mengi kutoka kwako. Tunakutakia kila la heri.

Mwanariadha: Asante sana.

Tanbihi

Inadhihirika kuwa mahojiano huwa na maswali elekezi ya kudadisi undani wa jambo fulani.

Mahojiano yanaweza yakashirikisha mada mbalimbali kutegemea muktadha.

Mahojiano yanaweza yakashirikisha mada mbalimbali kutegemea muktadha.

Shughuli

Kufikia mwisho wa kipindi hiki, unatakiwa uwe na uwezo wa:

- i) kueleza maana ya mazungumzo
- ii) kutambua muundo na sifa za mazungumzo
- iii) kubainisha miktadha mbalimbali ya mazungumzo
- iv) kutambua umuhimu wa mazungumzo

Tazama na kusikiliza mazungumzo A na B katika video hii. Tambua matukio yote katika shughuli hizi mbili.

Video A Marafiki wawili wamekutana mtaani baada ya muda mrefu. Haya ni mazungumzo ya kirafiki kuhusu maisha yao ya hapo awali na ambavyo yameendelea.

Video B Kuna mazungumzo kati ya wakulima wawili wanaokutana katika kituo cha malipo.

Wanazungumza juu ya mavuno haba na malipo duni waliyopata kutokana na hali mbaya ya anga.

Soma mazungumzo yafuatayo kisha ujibu maswali.

(Mwalimu na mwanafunzi wako nje ya sebule ya walimu)

Mwanafunzi: Shikamoo mwalimu.

Mwalimu : Marahaba! U hali gani ?

Mwanafunzi: Sina neno mwalimu ila ningependa kuomba msaada wako kuhusu hotuba na mazungumzo.

Mwalimu : Shida yenyewe ni ipi?

Mwanafunzi: Aaa;Aa;nimeshindwa kubaini tofauti kati ya vipengele hivi viwili.

Mwalimu : (Akionyesha kushangaa) Lo! Kwani jana hukuwepo darasani tukijadili mambo haya?

Mwanafunzi: Samahani mwalimu nilikuwa hospitalini kwa matibabu.

Mwalimu : Pole, Utapata nafuu.

Mwanafunzi : Ahsante, nishapoa.

Mwalimu : Tofauti kuu kati ya hotuba na mazungumzo ni kwamba hotuba huwasilishwa na mtu mmoja kwa hadhira fulani nayo mazungumzo ni maongezi kati ya watu wawili au zaidi. Hotuba huchukua umbo la maelezo kuhusu jambo fulani ilhali mazungumzo huchukua umbo la kitamthilia.

Mwanafunzi : Ahsante mwalimu, kunazo tofauti zingine?

Mwalimu : Ndiyo, lugha inayotumiwa katika hotuba huwa na urasmi fulani, mazungumzo hutegemea muktadha. Lugha inayotumika hotelini haina urasmi ilhali ile itumikayo ofisini huwa na urasimu. mazungumzo katika hoteli,hospitali,kituo cha polisi na kadhalika. Mwanafunzi : (Anatabasamu) Nashukuru sana Mwalimu. Hakika umenitoa gizani.

Mwalimu : Karibu. Nenda darasani udurusu zaidi.

SIFA ZA MAZUNGUMZO

Nyimbo

Wimbo ni utungo ulioundwa kwa maneno au sauti zilizoteuliwa kisanii na zenye utaratibu wa kimuziki.Sauti hizo hupanda na kushuka na kuibusha hisia fulani kwa mwimbaji na msikilizaji. Nyimbo hazizingatii kaida zote za ushairi kama ilivyo katika mashairi halisi.

WIMBO WA TAIFA

Umesikia na kuona nini ?

Huu ni wimbo wa Taifa la Kenya, unaoimbwa katika shughuli rasmi za kitaifa kama vile :

-katika sherehe na shughuli za kitaifa na kimataifa

-wakati wa kupandisha bendera katika shule, vyuo na taasisi mbalimbali

umuhimu wa wimbo wa taifa la Kenya

hutambulisha taifa letu

huibua hisia za uzalendo

hukuza umoja

hukuza na kuendeleza utamaduni

ni ombi kwa Maulana

hufunza maadili

huzindua wananchi

AINA ZA NYIMBO

Kuna aina mbalimbali za nyimbo kama vile:

- nyiso
- hodiya/vave/wawe
- sifo
- mbolezi
- nyimbo za kidini
- nyimbo za kisiasa
- nyimbo za mapenzi
- nyimbo za kizalendo na kadhalika

Ni nyimbo ambazo huimbwa na mlezi wa mtoto kwa sauti nyororo na mahadhi taratibu ili kumtuliza mtoto,kumwongoa au kumfanya alale.
Nyimbo hizi hudhihirisha hisia za mlezi kwa mtoto.

BEMBEZI

Soma wimbo huu.

Ukipenda mwanao

Na wa mwenzio umpende

Wako ukimpa chenga

Wa mwenzio chenjegele

Humjui akufaaye

Akupaye maji mbele

Kilengengele cha boga

Kuti nazi kunoga

Roho yataka kunoga

Mkono wafanya woga

Nyamaa mama nyamaa

Nyamaa usilie mno

Ukilia waniliza
Wanikumbusha ukiwa
Ukiwa wa baba na mama

(Kutoka Kiswahili Fasaha ; Oxford University Press Waititu Francis, Ipara Isaac, Okaalo Bilha, Amina Vuzo)

Umejifunza nini kuhusu sifa za wimbo?

Nyiso

Ni nyimbo zinazoimbwa wakati wa tohara na shughuli zingine za jandoni.

Umuhimu wa Nyiso

- hujasirisha
- hukuza ukakamavu
- hukuza maadili na kusuta
- hukuza na hudumisha utamaduni
- hukuza umoja
- huburudisha
- huhamasisha
- hufaharisha

Hodiya

Hodiya ni nyimbo zinazoimbwa wakati wa kazi kwa mfano wawe/ vave huimbwa na wakulima, kimai huimbwa na wavuvi.

Umuhimu wa Hodiya

- Huntia shime anayefanya kazi
- hubeza wavivu-
- huonyesha jinsi wahusika wanavyoonea fahari kazi
- huonyesha mtazamo wa jamii kuhusu kazi

Sifo huimbwa kwa lengo la kusifu wahusika kwa sababu ya umaarufu unaotokana na ushujaa, cheo, kipawa cha pekee na mambo ambayo wameweza kayatekeleza. Sifo huhimiza wanajamii kuiga matendo yanayosifiwa, kufunza maadili na amali za jamii.

NYIMBO ZA KIZALENDO

Nyimbo za kizalendo ni nyimbo zinazoimbwa kudhihirisha uzalendo wa wananchi kwa taifa lao.

Nyimbo hizi huhimiza upendo kwa taifa lao na ombi kwa Maulana kubariki nchi. Huhimiza maadili na amali za kijamii

Mbolezi

Nyimbo zinazoimbwa wakati wa matanga au maombolezi.

Umuhimu wa Mbolezi

- kufariji/kuliwaza waliofiwa,
- huwapa tumaini walioachwa,
- huonyesha imani ya jamii husika kuhusu maisha na kifo,
- kumsifu mwendazake,na kutoa ushauri.

Nyimbo za mapenzi

Ni nyimbo zinazohimiza mapenzi.Nyimbo hizi zinaweza kuchukua mikondo mbalimbali.

Wapendanao huimba ili kuimarisha na kudumisha penzi lao.

Hali kadhalika huwasilisha hisia za kimapenzi.

Fauka ya hayo, hutumika kuwasilisha matarajio aliyo nayo mpenzi mmoja kwa mwingine.

Zinaweza pia kutumiwa ili kumsifu mpenzi.

Mpenzi asiyeridhika na maisha ya kimapenz humlalamikia mpenziwe kwa mateso ya kimapenzi anayompa.

Hali kadhalika humrai arekebishe ili hali iwe jinsi ilivyokuwa hapo awali.

Wanaotengana ambao wameshindwa kabisa kuvumiliana kwa hivyo hawana budi kuwachana.

Aghalabu huelezea maisha yalivyokuwa na namna hali ilivyo sasa baada ya penzi kunyauka.

Nyimbo za chekechea

Nyimbo za chekechea ni nyimbo zinazoimbwa na watoto wanapocheza.

Umuhimu

kujiburudisha

kuwaleta pamoja

kufunza maadili

kusaidia katika kunyoosha viungo na kuimarisha afya

kukuza ukakamavu na uwezo wa kujieleza

hufunza lugha

NYIMBO ZA KIDINI

Nyimbo za kidini huimbwa ili kumtukuza Mwenyezi Mungu.

Umuhimu wa Nyimbo za Kidini

Hudhihirisha imani ya wahusika kutegemea muktadha

nyenzo muhimu za kupitisha amali za kidini.

Maadili

Hutoa mafunzo kuhusu dini husika/ huelimisha

Hukuza imani ya wahusika

Huhamasisha waumini/ Humpa mwumini tumaini

Huliwaza

NYIMBO ZA HARUSI

Nyimbo za harusi huimbwa wakati wa sherehe za harusi.

Umuhimu wa nyimbo za harusi

Husifu maharusi

Huwahamasisha maharusi kuhusu majukumu ya unyumba

Huhimiza umoja wa jamii husika

Huburudisha

Huhimiza heshima kwa asasi ya ndo

NYIMBO ZA KISIASA

Nyimbo za kisiasa huimbwa ili kushawishi watu kisiasa.

Umuhimu wa Nyimbo za Kisiasa

Kusifu au kushtumu viongozi wa kisiasa

Kusambaza cheche au mwamko wa kisiasa na propaganda hivyo kushawishi watu kufuata mkondo Fulani

Kuonyesha utesi dhidi ya dhuluma na ukandamizwaji

Kuleta watu pamoja kwa misingi ya kisiasa

Kuzomea uongozi mbaya

SIFA ZA NYIMBO

Ni wazi kuwa nyimbo huwa na sifa mbalimbali kwa mfano :

1. Kuwa na mapigo ya sauti(huchukua muundo wa ushairi) ambapo kuna beti, mishororo,vina, mizani
2. Hutumia tamathali za usemi kama vile mafumbo, jazanda, ishara (taashira),takiriri kwa mfano nyamaa mama nyamaa
3. Nyimbo huweza kuimbwa na mtu mmoja au zaidi

4. Nyimbo huambatana na ala za muziki
5. Waimbaji aghalabu huwa na maleba
6. Huambatana na miondoko
7. Nyimbo kutegemea umri, jinsia, mazingira na muktadha

Nyimbo hutumiwa kuburudisha na kufurahisha

Nyimbo hufunza maadili

Uhifadhi utamaduni

Nyimbo huelimisha

Huhifadhi historia ya jamii

Nyimbo huliwaza na kufariji

Nyimbo hukuza umoja

Nyimbo husifu na kukashifu matendo.

TANBIHI

Umejifunza kuwa nyimbo zina umuhimu katika jamii. Aina za nyimbo hugawika kulingana muktadha, jinsia, na lengo. Umuhimu

MATUMIZI YA NOMINO KATIKA SENTENSI

Soma sentensi zifuatazo:

- i) Wazee wamekuja kwetu.
- ii) Kenya ni nchi nzuri.
- iii) Upole wake ni wa kupigiwa mfano.
- iv) Kuimba huko kulimfikisha mbali.
- v) Biwi la takataka lilitiwa moto na topasi.
- vi) Sukari ya mpishi imekwisha.
- vii) Kikosi cha askari kinapiga gwaride uwanjani.
- viii) Nairobi ni mji mkubwa.
- ix) Kufagia sakafu kumechukua muda gani?
- x) Mafuta yaliyoletwa yana bei ghali.

Kutokana na sentensi tulizosoma, tumejifunza kuwa nomino hutumiwa kutungia sentensi.

Kipindi hiki kimetuwezesha kubainisha aina za nomino na matumizi yake.

Ni muhimu kuhakikisha kuwa tunazitumia vyema nomino hizi.

Ni

bora tutalii matumizi yake zaidi .

shughuli

Kufikia mwisho wa kipindi, unatakiwa uweze:

- i) kueleza maana ya kivumishi
- ii) kubainisha aina za vivumishi
- iii) kutumia vivumishi katika sentensi ipasavyo.

Vivumishi

Haya ni maneno yanayotoa habari zaidi kuhusu nomino ilivyo kwa mfano ndogo,nzito,laini,nyororo na kadhalika.

Tazama kibonzo hiki na usikize sauti.Ni sifa zipi zinazojitokeza?

- a) Mtu mrefu
- b) Mtu nadhifu
- c) Mtu mnene
- d) Mtu mweusi

sifa zilizojitokeza

mtu mrefu,mtu nadhifu,mtu mnene,mtu mweusi

Tazama vibonzo hivi na usikilize sauti. Ni sifa zipi zinazojitokeza?

Hivi hutoa maelezo kuhusu pale nomino ilipo. Nomino ikiwa karibu inaonyeshwa kwa kivumishi-kionyeshi cha karibu kama vile huyu, hiki, hawa, hivi, kutegemea ngeli. Iwapo nomino iko mbali kabisa, inaonyeshwa kwa kivumishi kionyeshi cha umbali kabisa kama vile, yule, kile, wale, vile, kutegemea ngeli.

Vivumishi vionyeshi hubadilika kulingana na ngeli. Kwa mfano:

Ngeli ya A-WA: Tunasema-

Mtu huyu

Mtu huyo

Mtu yule

Ngeli ya LI-YA : Tunasema-

Tunda hili

Tunda hilo

Tunda lile

Ngeli ya Mahali: Tunasema-

Pahali hapa

Pahali hapo

Pahali pale

VIVUMISHI VYA IDADI

Tazama picha hizi.

Je umetambua idadi ya vinavyofanana katika kila picha?

Kuna picha usiyoweza kutambua idadi yake?

Picha 1-Machungwa matatu

Picha 2 -Watoto wanne

Picha 3- Maji mengi

Picha 4-Majani tele

Idadi inaweza kuwa kamili au ya kukadiria kwa mfano: mtu mmoja, sahani mbili, shilingi ishirini ni mifano ya idadi kamili. Maji mengi, majani tele, watu wachache ni mifano ya idadi za kukadiria.

Vivumishi vimilikishi

Soma jedwali ulilopewa na utambue vivumishi vimilikishi vilivyotumiwa.

Vivumishi hivi huchukua mianzo kutegemea ngeli husika. Vivumishi vimilikishi ni maneno yanayoonyesha kitu ni cha nani au kimehodhiwa na nani. Hujikita katika mashina sita:

i. -angu iv) -etu

ii. -ako v) -enu

iii. -ake vi) -ao

Mifano: Umoja Wingi

- a) Shule yangu imepata mfadhili Shule zetuzimepata wafadhili
- b) Mtoto wako amefuzu Watoto wenu wamefuzu
- c) Tunda lake limeliwa Matunda yao yameliwa

Soma jedwali lifuatalo

Jedwali hili linaonyesha mizizi ya viulizi pamoja na baadhi ya mifano ya matumizi. Kivumishi kiulizi hutumiwa kudadisi au kuhoji kuhusu nomino. Vivumishi viulizi ni vya aina tatu, -pi - ngapi - gani

Mifano

- 1. Ni wanafunzi wangapi wamo darasani?
- 2. Unataka chakula gani?
- 3. Ukuta upi umebomoka?

Kivumishi a-unganifu huhusisha nomino mbili. Huonyesha nomino ya kwanza inamilikiwa na ya pili. Kiambishi hubadilika kulingana na ngeli kama inavyoonekana katika jedwali.

Tazama vibonzo hivi. Unaweza kutambua tofauti yake na vivumishi vionyeshi?

Vivumishi visisitizi huundwa kutokana na vivumishi vionyeshi. Hutumika kutilia mkazo kinachoashiriwa.

Mifano:

- i) Mche uu huu/ huu huu ndio utakaopandwa.
- ii) Wanafunzi wawa hawa/hawa hawa ndio waliopita mtihani.
- iii) Kucheza kuko huko/huko huko ndiko kulikomfanya ateuliwe katika timu ya raga ya taifa .
- iv) Maji yale yale ndiyo yaliyotekwa na kijakazi.
- v) Werevu ule ule ndio uliomwezesha kuvumbua mtambo ule.

VIVUMISHI VYA PEKEE

Soma majedwali yafuatayo

Majedwali haya yanashughulikia vivumishi vya pekee. Vivumishi hivi vinarejelewa kama vya pekee kwa sababu kila mojawapo ina matumizi yake ya kipekee. Vivumishi hivi hubadilika

kutegemea ngeli husika. Kila kivumishi hubeba wazo fulani kama ifuatavyo:

Kivumishi Wazo

-enye kumiliki

-enyewe kuisitiza

- ote ujumla

-o-ote bila kuchagua

-ingine ziada au badala ya

-ingineo nyongeza au badala ya

SHABAHA:

Kufikia mwisho wa kipindi hiki, unatakiwa uwe na uwezo wa :

(i) kueleza maana ya vihusishi

(ii) kubainisha aina za vihusishi

(iii) kutumia vihusishi katika sentensi ipasavyo.

Vihusishi ni maneno yanayotumiwa kuonyesha uhusiano uliopo baina ya neno na neno au fungu la maneno na lingine.

Tazama kwa makini matendo katika kibonzo hiki.

Maelezo

Kibonzo kinaonyesha :

i) Gari limegeshwa kando ya mti

ii) Mbwa yuko chini ya gari

iii) Ndege ametua juu ya gari

iv) Kondoo yuko mbele ya gari

v) Paka yuko nyuma ya gari

vi) Dereva yumo ndani ya gari

Maneno yaliyopigiwa mstari ni vihusishi

Tazama hivyo vibonzo. Unaona nini?

Katika kibonzo cha kwanza kihusishi ni :-

i) kabla ya

ii) baada ya.

Katika kibonzo cha pili kihusishi ni :

i) hadi

Vihusishi hivi vinaitwa vihusishi vya wakati.

Tazama picha na vibonzo vifuatavyo.

Katika picha na vibonzo ulivyotazama, vihusishi vilivyotumika vinaonyesha viwango kwa

mfano:

i) Kutoka Nairobi hadi Mombasa ni kilomita 500.

ii) Mtu wa kwanza ni mrefu kuliko mtu wa pili.

iii) Mtu wa kwanza amebeba vitabu vingi zaidi ya mtu wa pili.

Kihusishi hutumika baina ya nomino mbili na huonyesha uhusiano baina ya nomino hizo.

Ni muhimu kuwa makini tunaposhughulikia vihusishi katika sentensi kwani baadhi ya vihusishi huweza kutumika kama viunganishi.

Tazama vibonzo na picha. Kuna tofauti gain katika matukio hayo?

Vitendo ulivyoona vinaonyesha vitenzi na vinyume vyake.

i) keti-simama

ii) pakia-pakua

iii) anika-anua

iv) funga-fungua

v) paa- tua

vi) tembea haraka- tembea polepole

i) Furahi- huzunika

ii) Tia- toa

Vinyume ni maneno yaliyo na maana inayokinzana na maana ya maneno yaliyotolewa.

Shughuli

Maneno haya ni mifano zaidi ya vitenzi ambavyo ni vinyume.

Inabainika kuwa vinyume vikiundwa huchukua viishio oa,ua au ia na ambapo haiwezekani neno lingine lenye maana kinzani hutumika.

Pia ufahamu kuwa baadhi ya vitenzi huwa havina kinyume kwa mfano,saga, sema, zaa, soma,kula.Vitendo hivyo vikishatendeka haviwezi kutenduliwa.

Tazama vibonzo ulivyoonyeshwa. Umetambua kuwa kutokana na vibonzo hivyo vitenzi vifuatavyo vimejitokeza?

- i) unapigwa
- ii) anasomewa
- iii) umejengekaka
- iv) wanapigana
- v) waalipiana
- vi) anabebeshwa
- vii) kimbizana
- viii) anamkaribishia

Kutokana na vibonzo ulivyotazama umetambua kuwa mnyambuliko wa vitenzi unahusu hali ya kurefusha kitenzi kwa kukipa kiambishi tamati ili kuleta maana nyingine kutokana kitenzi asili.

Kwa mfano

- i) piga- pig-wa
- ii) soma- som-ewa
- iii) jenga- jengeka-ika
- iv) piga- pig-ana
- v) lipa- lip-iana
- vi) beba- beb-eshwa
- vii) kimbia- l-ishana
- viii) karibisha- end-eshea

Sehemu zilizovutwa baada ya mzizi wa kitenzi zinaonyesha mnyambulika wa vitenzi katika kauli mbali mbali.

Kufikia mwisho wa kipindi hiki unatakiwa uwe na uwezo wa:

- i) kueleza maana ya mnyambuliko wa vitenzi
- ii) kunyambua vitenzi katika kauli mbalimbali
- iii) kueleza maana kutokana na vitenzi vilivyonyambuliwa katika kauli husika.

Mnyambuliko ni hali ya kurefusha kitenzi kwa kukipa kiambishi tamati ili kuleta maana nyingine tofauti na kitenzi katika hali yake ya kawaida.

tendewa

tendeshwa

tendana

Katika kauli hii huonyesha mtu au kitu kimepokea tendo husika moja kwa moja.

Vitenzi hivi huishia wa. kwa mfano, pigwa,limwa, limwa, somwapia baadhi huwa na miisho liwa au lewa. mfano -chukuliwa,-nyolewa
miwa imekatwa

Huonyesha tendo limefanywa na mtu kwa niaba ya mwingine au kwa ajili ya mtu huyo. Kwa mfano somewa, imbiwa,itiwa, tobolewa, dhulumiwa, kataliwa

Vitenzi katika kauli hii huishia kwa-iwa,-ewa,-liwa,-lewa

Huonyesha namna ya kutendeka kwa jambo mfano, mpini unashikika.

Huonyesha kuwezekana kwa jambo kutendeka kwa mfano ,ukuta unabomoleka.Pia huonyesha kukamilika kwa jambo. kwa mfano, Mlango umefungika.

Vitenzi katika kauli hii huishia na -ika,-eka,-lika na -leka

chupa imevunjika

Huonyesha kitendo kimetendwa na kitu, mtu au mnyama kwa mwenzake naye mwenzake anamtendea tendo lile lile kwa wakati uo huo.

Kwa mfano pishana, juana, pambana

Vitenzi katika kauli hii huishia na -ana

fahali wanapigana

Tendeanana

Tendo limetendwa na wahusika wawili kwa niaba yao wenyewe, mfano someana, pikiana, choreana.

Vitenzi katika kauli hii huchukua kiishio -iana/eana

Tendeshwa

Ni hali ya kusababisha au kulazimisha kitendo fulani kutendwa. Anayetenda hana hiari. Vitenzi katika kauli hii huishia na -shwa, -zwa kwa mfano,

-bebishwa

-pikishwa

-tembezwa

-pendezwa.

tembezwa

Vitendo katika kauli hii vina dhana fiche ya kulazimishana au kuhimizana kutenda. Vitenzi katika kauli hii huchukua viishio hivi eshana, -ezana, -ishana,

kwa mfano, pokezana, pendekezana, pikishana, furahishana, potoshana,

Mbwa na Paka wanachezeshana.

Tendo hutendwa kwa ajili ya mtu ili kumsaidia. Vitenzi katika kauli hii huchukua viishio -eshea, ishia, izia.

kwa mfano, endeshea.

AINA ZA VIELEZI

NOTE!

This is a Sample of the Well Organized Detailed Simplified Notes Available.

Call/Text/WhatsApp 0746-222-000 for the Complete Notes.

FOR THE FOLLOWING;

- ✓ **ONLINE TUITION**
- ✓ **REVISION NOTES**
- ✓ **SCHEMES OF WORK**
- ✓ **SETBOOKS VIDEOS**
- ✓ **TERMLY EXAMS**
- ✓ **QUICK REVISION KITS**
- ✓ **KCSE TOPICALS**
- ✓ **KCSE PREMOCKS**
- ✓ **TOP SCHOOLS PREMOCKS**
- ✓ **JOINT PREMOCKS**
- ✓ **KCSE MOCKS**
- ✓ **TOP SCHOOLS MOCKS**
- ✓ **JOINT MOCKS**
- ✓ **KCSE POSTMOCKS**

- ✓ **TOP SCHOOLS PREDICTIONS**
- ✓ **KCSE PREDICTIONS**
- ✓ **KCSE REVEALED SETS**

CALL/TEXT 0746 222 000

[*mwalimuconsultancy@gmail.com*](mailto:mwalimuconsultancy@gmail.com)

**THIS IS A PROPERTY OF MWALIMU
CONSULTANCY LTD.**

**POWERED BY MR
ISABOKE**

SUCCESS